

Werk(kenmerken) en recidiverisico's na detentie in Nederland*

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

Een transitie naar werk wordt belangrijk geacht voor een succesvolle re-integratie na detentie. Theorieën stellen dat werk een beschermende invloed heeft op recidive en wijzen dit effect toe aan verschillende werkkenmerken, zoals baanstabieleit en baankwali-teit. Deze studie onderzoekt het effect van werk en werkkenmerken op recidive onder Nederlandse ex-gedetineerden. Het recidiverisico is zeer hoog voor deze groep. Tot op heden is longitudinaal onderzoek naar de invloed van werk op recidiverisico na vrijlating beperkt. De analyses zijn gebaseerd op longitudinale data van het Prison project (n=842) en wijzen uit dat niet zozeer het hebben van werk, maar de stabiliteit van dit werk een beschermende invloed heeft in de cruciale periode direct na vrijlating.

Inleiding

Jaarlijks stromen ongeveer 40.000 gedetineerden uit Nederlandse gevangenis-sen.¹ Ongeveer de helft van de ex-gedetineerden wordt binnen twee jaar opnieuw veroordeeld en 33 procent stroomt in die periode weer in detentie (Linckens & De Looff, 2013). De kans op recidive is met name hoog in de eerste maanden na vrijlating (Wartna e.a., 2011). De dikwijls onzekere en hectische periode direct na detentie zou hier een verklaring voor kunnen geven. Veel ex-gedetineerden kam-pen na detentie namelijk met problemen op een of meerdere leefgebieden, zoals woning, werk en relaties (Dirkzwager e.a., 2009; Noordhuizen & Weijters, 2012).

Een (snelle) transitie naar werk wordt door zowel gedetineerden als professionals belangrijk geacht voor een succesvolle re-integratie (o.a. Graffam e.a., 2008; Visher & Travis, 2011). Deze overtuiging kan onderbouwd worden met criminolo-gische theorieën die aan werk een beschermende rol toekennen. Zo stelt de infor-mele socialecontroletheorie dat betrokkenheid en bindingen op de werkplaats werkenden ervan weerhouden om delicten te plegen (Sampson & Laub, 1993). Ook creëert werk een dagbesteding en inkomen, waardoor er volgens de routi-neactiviteitentheorie (Cohen & Felson, 1979; Miller, 2013), economische theo-rieën (Becker, 1968) en de *strain*- (of anomie)theorie (Agnew, 1992; Merton, 1938) respectievelijk minder tijd en noodzaak is om delicten te plegen.

* Dankbetuiging: het Prison Project is financieel ondersteund door de Universiteit Leiden, het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR), de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Universiteit Utrecht.

1 Een aantal van deze ex-gedetineerden is meer dan één keer uitgestroomd. In 2012 was de totale uitstroom 39.617 en bedroeg dit 32.937 unieke personen (Linckens & De Looff, 2013).

Anke Ramakers, Paul Nieuwbeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

Het vinden van een baan zou voor veel ex-gedetineerden echter moeilijk zijn door het gebrek aan een gedegen opleiding en werkervaring, alsook door een mogelijke afname van menselijk kapitaal gedurende detentie (Dirkzwager e.a., 2009; Raphael, 2011). Daarnaast kan hun strafblad potentiële werkgevers afschrikken (Pager, 2003) en hen wettelijk uitsluiten van werk in bepaalde sectoren (Boone, 2011).

Ook kan verwacht worden dat degenen die er wel in slagen een baan te vinden, terechtkomen in minder goede banen. Zo liet Western (2006) zien dat dit vaak tijdelijke en relatief slecht betaalde banen betreft. Theoretische noties wijzen echter juist op het belang van baanstabiliteit en -kwaliteit voor de beschermende invloed van werk onder daders (o.a. Sampson & Laub, 1990).

Het is onduidelijk of het soort werk waarin ex-gedetineerden terechtkomen een beschermende invloed heeft. Adequaat eerder onderzoek onder ex-gedetineerden is namelijk zeldzaam door gebrek aan gedetailleerde longitudinale data over hun werksituatie en overige kenmerken (voor, gedurende en na detentie). Redenen hiervoor zijn enerzijds dat geregistreeerde datasets weinig informatie bevatten over werk, en anderzijds dat longitudinale surveys bij deze hoogrisicogroep hoge kosten met zich meebrengen (zie ook Skardhamer & Telle, 2012).

Daarnaast is tot op heden onbeslist welke werkkenmerken verantwoordelijk zijn voor het eerder gevonden beschermende effect van werk op crimineel gedrag (zie ook Uggen, 1999). Verschillende criminologische theorieën verwachten dat 'betere' banen recidivekansen verkleinen, maar dragen hier verschillende mechanismen en werkkenmerken voor aan. Zo wordt er in de informele socialecontroletheorie gewezen op het belang van baanstabiliteit en hechten economische theorieën meer belang aan het inkomen van een baan.

De huidige studie tracht vooruitgang te boeken door het effect van zowel werk als werkkenmerken op recidive te onderzoeken voor een grote groep Nederlandse ex-gedetineerden in de leeftijd tussen 18 en 65 jaar ($n=842$). Deze ex-gedetineerden hebben tijdens en een halfjaar na hun detentie deelgenomen aan de longitudinale dataverzameling van het Prison Project. Gedetailleerde maten over de werksituatie en overige levenstransities voor, tijdens en na detentie stellen ons in staat de relatie tussen werk(kenmerken) en recidive te onderzoeken, terwijl we rekening houden met andere kenmerken die volgens eerder onderzoek recidiverisico's beïnvloeden. Ook maken deze maten het mogelijk rekening te houden met verschillen tussen gedetineerden in de kans op werk en deze zogenaamde selectie kan het effect van werk op recidive vertroebelen. Ter illustratie, wanneer we vinden dat werkende ex-gedetineerden een lager recidiverisico hebben dan niet-werkende ex-gedetineerden, kan dit verschil een gevolg zijn van 'het hebben van een baan', maar ook volgen uit reeds bestaande verschillen tussen de twee groepen. Ex-gedetineerden die erin slagen werk te vinden, hadden wellicht voor detentie al meer werkervaring, een hogere werkmotivatie of een minder ernstige criminele geschiedenis dan de groep werklozen. Om beter zicht te krijgen op het geïsoleerde effect van werk(kenmerken) op recidive, controleren wij, uitgebreider dan veel

eerdere studies, voor een brede reeks aan kenmerken betreffende de periode voor, tijdens en na detentie die gerelateerd zijn aan werk- en recidivekansen. Een aanvullend punt van vooruitgang is dat we het recidiverisico baseren op twee bronnen, namelijk de geregistreerde criminaliteit en de criminaliteit zoals gerapporteerd door de ex-gedetineerden.

Onze onderzoeksvraag is als volgt: 'In hoeverre beïnvloeden het hebben van werk en werkkenmerken in de eerste maand na vrijlating het recidiverisico in de eerste zes maanden na detentie?' Oftewel, zijn degenen die direct na detentie aan het werk gaan, beter in staat op het rechte pad te blijven dan degenen die niet of in een latere maand een baan vinden, en is deze relatie afhankelijk van het soort werk waarin ze terecht komen?

Theorie en eerder onderzoek

Het effect van werk op recidive

Verscheidene theorieën relateren werk(kenmerken) aan crimineel gedrag. Gezien de relatief korte onderzoeksperiode zijn voor de huidige studie met name de theoretische mechanismen waarbij een direct (kortetermijn)effect van werk op recidive wordt verwacht van belang.

Economische theorieën stellen dat inkomen uit werk met name crimineel gedrag voor financieel gewin minder aantrekkelijk maakt (Becker, 1968). Crimineel gedrag zal afnemen wanneer de mogelijke kosten van crimineel gedrag, zoals baanverlies, hoger zijn dan de mogelijke baten. Merton (1938) stelde in zijn anomietheorie eveneens dat werk delicten voor financieel gewin onnodig maakt. Werkenden plegen minder delicten dan niet-werkenden, omdat de eerstgenoemde groep geen illegale middelen hoeft aan te wenden om haar doelen te bereiken. In navolging van Merton ontwierp Agnew (1992) een algemene *strain*-theorie. Daarin stelde hij dat gevoelens van *strain* die voort kunnen komen uit werkloosheid (of problemen in overige levensdomeinen) een stijging in zowel financiële als niet-financiële delicten kan verklaren. De routineactiviteitentheorie benadrukt specifiek dat er gelegenheid moet zijn voor het plegen van delicten (Cohen & Felson, 1979; zie ook Miller, 2013). Hiermee wordt bedoeld op de combinatie van een gemotiveerde dader, een geschikt doel en de afwezigheid van toezicht. De mogelijkheid om delicten te plegen wordt daarmee beperkt door dagelijkse activiteiten. Een baan kan zorgen voor een afname in crimineel gedrag omdat werkenden minder ongestructureerde tijd hebben dan niet-werkenden. Uit

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

deze verschillende theorieën volgt de algemene hypothese dat *het recidiverisico kleiner is voor werkende ex-gedetineerden dan voor niet-werkende ex-gedetineerden*.²

Overzichtsstudies van longitudinaal onderzoek naar de relatie tussen werk en recidive suggereren dat werk inderdaad samenhangt met minder crimineel gedrag (Lageson & Uggen, 2013; Uggen & Wakefield, 2008). Longitudinale studies onder ex-gedetineerden zijn echter zeldzaam; ons zijn slechts vijf studies bekend.

Berg en Huebner (2011) en Piquero en collega's (2002) gebruikten geregistreerde gegevens om respectievelijk het effect van werk (ja/nee) in de eerste maand na detentie op recidive in de 45 maanden daarna (n=401) en het effect van 'stake in conformity' (jaarlijkse combinatiemaat van werk en burgerlijke staat) (n=524) op recidive in de eerste zeven jaar na vrijlating te onderzoeken onder Amerikaanse ex-gedetineerden. Beide studies vonden dat werk leidt tot een afname van recidive. Piquero en collega's concludeerden echter dat de afname in arrestaties met name te wijten was aan de burgerlijke status van ex-gedetineerden. Skardhamer en Telle (2012) analyseerden Noorse maandelijkse registratiedata over werk en recidive tot drie jaar na vrijlating en concludeerden dat er ook voor Noorse ex-gedetineerden (n=7.476) een beschermende invloed uitgaat van werk.

Twee studies gebruikten surveydata over ex-gedetineerden en vonden minder eenduidig bewijs voor een beschermend effect van werk op recidive. Horney en collega's (1995) vonden dat werk gedurende de onderzoeksperiode (eerste 36 maanden na vrijlating) de kans op vermogensdelicten kan verhogen (n=658). Visser en collega's (2008) vonden geen verschil in gerapporteerde recidive in de eerste acht maanden na detentie tussen ex-gedetineerden die wel of geen werk hadden in de tweede maand na vrijlating (n=740).

Het effect van werkkenmerken op recidive

De mate waarin werk een beschermend effect heeft op recidivekansen kan volgens de eerder genoemde theorieën afhankelijk zijn van verschillende werkkenmerken. Tot op heden zijn er nauwelijks longitudinale studies verricht naar de relatie tussen werkkenmerken en recidive bij ex-gedetineerden. Voor zover ons bekend verscheen in 1999 de enige studie die het effect van werkkenmerken op recidive voor Amerikaanse ex-gedetineerden onderzocht (Uggen, 1999). Daarom vullen we hierna de theoretische verwachtingen aan op basis van bevindingen uit longitudinaal onderzoek naar het effect van werkkenmerken op crimineel gedrag onder andere hoogrisicopopulaties of algemene steekproeven. In het huidige onderzoek wordt naar vijf werkkenmerken gekeken, namelijk baanbehoud, terug-

2 Aangezien wij geïnteresseerd zijn in het kortetermijneffect van werk op crimineel gedrag laten we een invloedrijke statische criminologische theorie buiten beschouwing. De zelfcontroletheorie van Gottfredson en Hirschi (1990) stelt dat levenstransities geen veranderingen in crimineel gedrag teweeg kunnen brengen, maar slechts een uiting zijn van kenmerken die zowel de levens transitie (in dit geval: het vinden van werk) als crimineel gedrag verklaren. Ook zijn er dynamische theorieën die een positief effect van werk op recidive verwachten. Zij zijn dikwijls gericht op bepaalde criminele feiten, zoals witteboordencriminaliteit, en daarmee minder relevant voor de huidige studie.

keren naar vorige werkgever, werk in loondienst versus werk als zelfstandig ondernemer, arbeidsuren en beroepsniveau.

- *Baanbehoud en terugkeren naar vorige werkgever.*

Gebaseerd op de algemene socialecontroletheorie van Hirschi (1969) stellen Sampson en Laub (1990; 1993) dat werk voor een afname in crimineel gedrag zorgt omdat sociale bindingen, en met name de mate van stabiliteit van en betrokkenheid op het werk, crimineel gedrag voorkomen. Een sterke, stabiele band met conventionele anderen, zoals een werkgever en collega's, zorgt voor een afhankelijk systeem van verplichtingen en beperkingen waarin substantiële kosten verbonden zijn aan crimineel gedrag (Laub & Sampson, 1993). Oftewel, vooral het werken in een stabiele baan zorgt ervoor dat men zich afkeert van onconventioneel gedrag. In de huidige studie onderzoeken we twee indicatoren voor baanstabiliteit, namelijk baanbehoud van een nieuw verkregen baan en het herstel van een eerder dienstverband na detentie. Door een nieuw verkregen baan te behouden gedurende het eerste halfjaar worden sociale bindingen opgebouwd. Op basis van de socialecontroletheorie verwachten we daarom dat *het recidiverisico kleiner is voor werkende ex-gedetineerden die in staat zijn een nieuwe baan te behouden gedurende het eerste halfjaar na detentie dan voor ex-gedetineerden die deze nieuwe baan kwijtraken.*

Empirisch onderzoek naar de effecten van baanstabiliteit heeft tot op heden nog niet tot eenduidige conclusies geleid. Sampson en Laub (1990; 1993) vonden dat baanstabiliteit (een samengestelde maat gebaseerd op werksituatie, stabiliteit meest recente baan en werkprestaties) het gerapporteerde en geregistreerde criminele gedrag verminderde, ook na controle voor ambities, inkomen, burgerlijke staat en eerder delinquent gedrag (zie ook Laub & Sampson, 2003). Anderen operationaliseerden baanstabiliteit aan de hand van werkduur. Uggen (1999) vond na controle voor baankwaliteit geen bewijs voor de verwachting dat een langere werkduur het recidiverisico vermindert onder ex-gedetineerden (zie ook Wadsworth, 2006). Nederlands longitudinaal onderzoek bij een hoogrisicogroep jonge mannen (leeftijd van 18 tot 32 jaar) die in hun jeugd verbleven in een justitiële jeugdinrichting, vond eveneens weinig ondersteuning voor een beschermend effect van baanstabiliteit op recidive (Van der Geest e.a., 2011). In een latere studie op deels dezelfde dataset (inclusief vrouwen) vonden Verbruggen en collega's (2012), gebruikmakend van een andere analysetechniek, echter wel dat werkduur significant samenhangt met een lagere recidivekans.

Wanneer ex-gedetineerden terugkeren naar een vorige werkgever, de tweede indicator van baanstabiliteit in de huidige studie, blijft de reeds opgebouwde betrokkenheid en sociale controle, in ieder geval deels, intact. Op basis van de socialecontroletheorie verwachten we daarom dat ook terugkeren naar de vorige werkgever bij kan dragen aan een succesvolle re-integratie na vrijlating. Oftewel, we verwachten dat *het recidiverisico kleiner is voor ex-gedetineerden die terugkeren naar hun vorige werkgever dan voor ex-gedetineerden die in een nieuwe baan gaan werken.* Enigszins haaks op deze verwachting staat dat deze baan de gedetineerde

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

vooraangaand aan detentie blijkbaar niet heeft belet in het plegen van crimineel gedrag. Met name wanneer deze baan het criminele gedrag dat leidde tot de detentie gefaciliteerd heeft (delict is gepleegd op de werkplaats), kan een terugkeer naar een oude werkgever de kans op recidive ook verhogen. Wanneer van dit laatste geen geval is, kan het herstel van een oud dienstverband na detentie echter zorgen voor structuur en sociale bindingen die er ditmaal (wellicht in combinatie met betere omstandigheden op andere vlakken, zoals wonen en gezondheid) wel toe kunnen bijdragen dat de ex-gedetineerde zich onthoudt van crimineel gedrag.

Kennis over de rol van oude werkgevers in de re-integratie van ex-gedetineerden is zeer beperkt. Verscheidene studies impliceren dat oude werkgevers een belangrijke bron van werk en inkomen zijn voor ex-gedetineerden (Martin & Webster, 1971; Soothill, 1974; Visher e.a., 2011). Zo lieten Visher en collega's (2011) recent zien dat ex-gedetineerden die kort na vrijlating contact opnamen met een vorige werkgever, een relatief langere tijd werkzaam waren in de eerste acht maanden na vrijlating. Eenduidig bewijs voor de prevalentie van dit verschijnsel en diens effect op werkkansen na detentie is echter niet voorhanden. En tot op heden was geen enkele studie in staat de invloed van de terugkeer naar een oude werkgever op later crimineel gedrag te onderzoeken.

- *In loondienst versus zelfstandig ondernemer.*

Uit de routineactiviteitentheorie volgt dat niet zozeer bindingen, maar de mate van vrijheid in dagbesteding van belang is voor recidivekansen (Cohen & Felson, 1979; Miller, 2013). Zelfstandige ondernemers kennen meer vrijheden dan personen in loondienst en kunnen zodoende meer mogelijkheden voor crimineel gedrag creëren. Deze gedachtegang sluit bovendien aan bij de ideeën van de 'power-control'-theorie, waarin gesteld wordt dat de aanwezigheid van autonomie en afwezigheid van controle bij personen in leidinggevende functies kunnen zorgen voor een toename in crimineel gedrag (Hagan e.a., 1985). Op basis hiervan verwachten we dat *het recidiverisico kleiner is voor ex-gedetineerden in loondienst dan voor ex-gedetineerden die werkzaam zijn als zelfstandige.*

Twee longitudinale studies onder algemene populaties van jongeren en jongvolwassenen hebben aangetoond dat een baan waarin sprake is van meer autonomie relatief minder snel het gerapporteerde recidiverisico zal verminderen, ook na controle voor een reeks andere werkkenmerken (Huiras e.a., 2000; Staff & Uggen, 2003).

- *Fulltime werk versus parttime werk.*

De routineactiviteitentheorie veronderstelt dat met name een fulltimebaan crimineel gedrag voorkomt omdat fulltimers simpelweg minder gelegenheden hebben om delicten te plegen dan parttimers. Op basis van deze theorie is de verwachting daarom dat *het recidiverisico kleiner is voor ex-gedetineerden met fulltime werk dan voor ex-gedetineerden met parttime werk.*

Er is het nodige onderzoek verricht naar het effect van werkuren op recidive bij algemene populaties van jongeren en jongvolwassenen. De meeste studies suggereren dat jongeren die meer uren werken (>20 uur per week) meer recidive rapporteren (o.a. Bachman & Schulenberg, 1993). Als verklaring voor deze bevinding wordt wel genoemd dat een hoge werkintensiteit niet aansluit bij de levensfase waarin jongeren zich bevinden. Meer recente studies ontcrachten de bevinding echter. Zo laten Apel e.a. (2007) zien dat het criminaliserende effect van de omvang van het dienstverband verklaard kan worden door een selectie-effect. Niet het werken van meer uren, maar de selectie van personen met bepaalde kenmerken (bijvoorbeeld laag opleidingsniveau) in meer intensieve banen verklaart de hogere recidivekans onder deze groep werkenden.

- *Beroepsniveau.*

Tot slot kan op basis van economische theorieën worden verwacht dat met name degenen met een 'betere' baan het verlies van die baan niet zullen riskeren. Banen van een hogere kwaliteit genereren meer inkomen dan banen van lage kwaliteit en zijn moeilijker te vervangen. De eventuele kosten van crimineel gedrag wegen dan niet op tegen de baten van de baan. De *strain*-theorie benadrukt eveneens het belang van baankwaliteit; door middel van een betere baan zal men eerder de gewenste economische (maar ook sociale) doelen op een legitieme wijze verkrijgen. Op basis van deze theorieën verwachten we daarom dat *het recidiverisico kleiner is voor ex-gedetineerden die werken in een baan van een hoger beroepsniveau dan voor ex-gedetineerden die werken in een baan van een lager beroepsniveau.*

In de enige studie naar de effecten van werkkenmerken op crimineel gedrag bij ex-gedetineerden vond Uggen (1999) een beschermend effect van sectorafhankelijke baantevredenheid op recidive. Beroepen zijn in deze studie ingedeeld in brede beroeps categorieën (o.a. technisch, verkoop en dienstverlening) en verder onderverdeeld op basis van niveau en werksector. Vervolgens is, gebaseerd op een vragenlijst onder een nationale steekproef (Quality of Employment Survey), aan elke categorie werkers een gemiddelde baantevredenheid toegekend. Volgens Uggen representeert deze maat 'the overall desirability of occupations rather than the respondents' individual characteristics' (p. 133). Ter illustratie laat Uggen zien dat een baanwisseling van de voedselindustrie naar geschoolde handarbeid de kans op crimineel gedrag verkleint met 11 procent. Kenmerken als inkomen (o.a. Visher e.a., 2008), baantevredenheid (o.a. Huiras e.a., 2000), type dienstverband (o.a. Van der Geest e.a., 2011) en baan zekerheid (o.a. Wadsworth, 2006) worden eveneens gelinkt aan baankwaliteit en lijken ook een afname in crimineel gedrag teweeg te brengen.

Tekortkomingen eerder onderzoek

Empirisch onderzoek lijkt te bevestigen dat met name goede banen recidivekansen kunnen verkleinen. Het bestaande onderzoek heeft echter enkele beperkingen. Ten eerste is er dus maar één studie die zich specifiek richt op ex-gedetineerden (Uggen, 1999). Bovendien gebruikte het merendeel van deze studies gedateerde Amerikaanse data gebaseerd op jongeren en jongvolwassenen (Samp-

Anke Ramakers, Paul Nieuwbeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

son & Laub, 1990; 1993; Uggen, 1999; 2000). Ten tweede houdt men beperkt rekening met gebeurtenissen gedurende en na detentie. Het onderzoek naar recidivekansen lijkt gebaat bij een integrale kijk op levenstransities, omdat het vinden van werk slechts een van de vele uitdagingen is waarmee ex-gedetineerden te maken krijgen na vrijlating. Ten derde zorgt een tekort aan gedetailleerde data over meerdere werkkenmerken ervoor dat eerdere studies beperkt zicht kregen op contrasterende verklaringen voor het beschermende effect van betere banen op recidive. Tot slot baseren vrijwel alle studies zich op één recidivebron. De huidige studie tracht vooruitgang te boeken op dit eerdere onderzoek door gebruik te maken van gedetailleerde longitudinale data, die het mogelijk maken het effect van werk en verscheidene werkkenmerken op recidiverisico's te onderzoeken voor een grote groep ex-gedetineerden.

Data

Deze studie maakt gebruik van gegevens van het Prison Project, een longitudinale dataverzameling onder 1.908 Nederlandse gedetineerden. Tussen oktober 2010 en maart 2011 stroomden 2.945 mannen die voldeden aan de selectiecriteria voor deze dataverzameling (in Nederland geboren, legaal verblijf in Nederland, tussen de 18 en 65 jaar oud, geen sprake van zware psychische problematiek) in een huis van bewaring. Maar liefst 95 procent van deze mannen kon benaderd worden. Een responspercentage van 69 procent resulteerde in een groep van 1.909 deelnemers. Zij waren op veel kenmerken representatief voor de totale groep geselecteerde gedetineerden. Daarentegen hadden de respondenten een minder actief crimineel verleden dan de non-respondenten (3,4 versus 5,0 eerdere detenties; 7,7 versus 9,8 eerdere veroordelingen) en gaven ze vaker aan werkzaam te zijn voor detentie (45,7 versus 38,7 procent).

De analyses in de onderhavige studie hebben betrekking op 842 ex-gedetineerden die niet alleen in detentie geïnterviewd zijn (I1), maar ook een halfjaar na de datum van uitstroom (tot januari 2013) hebben deelgenomen aan een vervolg-interview (I2). De hectiek na vrijlating maakte het dikwijls moeilijk om ex-gedetineerden op te sporen. Desondanks slaagden we erin om 76 procent van de ex-gedetineerden te benaderen en nam uiteindelijk 52 procent deel aan het tweede interview. De I1- en I2-respondenten waren vergelijkbaar op vele achtergrondkenmerken gemeten tijdens I1. Ook met betrekking tot geregistreeerde recidive verschilden de I2-respondenten niet significant van de I1-respondenten (34,4 versus 30,9 procent, respectievelijk).

Recidive

De geregistreeerde recidive baseren we op een bestand van de Justitiële Documentatiedienst van het ministerie van Veiligheid en Justitie, dat alle criminele feiten

Tabel 1: Recidive en werkkenmerken

	N	%
<i>Afhankelijke variabelen</i>		
Geregistreerde recidive	754	34,4
Gerapporteerde recidive	773	22,3
<i>Onafhankelijke variabelen</i>		
Werkzaam in eerste maand na detentie	824	30,3
In loondienst (vs. zelfstandige)	234	68,4
Baan behouden gedurende 6 maanden	249	45,0
Teruggekeerd naar vorige werkgever	160	38,8
Fulltime werk	160	69,4
Hoger beroepsniveau	155	17,4

bevat die tot 11 juli 2012 geregistreerd zijn.³ De geregistreerde recidivecijfers over de eerste zes maanden na vrijlating zijn zodoende beschikbaar voor 754 I2-respondenten die op die uiterste datum minimaal zes maanden vrij waren.⁴ Op basis van deze data bleek dat gedurende deze periode 34,4 procent minstens eenmaal recidiveert.

Respondenten zijn daarnaast tijdens de I2-meting met behulp van een kalendermethode bevraagd over hun criminele gedrag in elke maand sinds de vrijlating uit detentie tot aan het interview. Iets meer dan 22 procent van de gedetineerden rapporteert minstens één delict binnen de eerste zes maanden na vrijlating (n=773).^{5,6} Tabel 1 biedt een overzicht van deze afhankelijke variabelen en van de werkvariabelen.

Werk en werkkenmerken

Personen die aangaven wekelijks minimaal twaalf uur te werken in loondienst of als zelfstandige in de eerste maand na detentie scoren een 1 op de variabele *werk* (30,4 procent).

- 3 We kijken naar criminele feiten omdat geregistreerde veroordelingen een onderschatting zijn van de gedetecteerde criminaliteit. Na een arrestatie kan het namelijk een aantal maanden duren voordat een veroordeling tot stand komt, terwijl het delict al binnen korte termijn als feit geregistreerd wordt. In 2011 leidde 90 procent van de zaken afgedaan door een rechter tot een veroordeling (Van Rosmalen e.a., 2012).
- 4 Enkele respondenten konden niet terug worden gevonden in het bestand van de Justitiële Documentatiedienst.
- 5 Voor sommige respondenten beschikken we niet over betrouwbare kalenderinformatie (n=69).
- 6 Bij een vergelijking van recidivematen zien we een grote overlap, van 87,4 procent, tussen degenen die niet geregistreerd staan voor een nieuw feit en degenen die niet een nieuw delict rapporteren. Daar staat tegenover dat slechts 41,9 procent van degenen die geregistreerd staan met een nieuw feit ook zelf aangeven een nieuw delict te hebben gepleegd, andersom is dit 63 procent.

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

Voor alle werkenden weten we of ze *in loondienst* werkten (68,4 procent) of als zelfstandig ondernemer werkzaam waren in de eerste maand na detentie. Daarnaast beschikken we over informatie betreffende *baanbehoud*, een maat die anders dan de overige werkkenmerken betrekking heeft op de eerste zes maanden na detentie.⁷ Informatie uit het I2-interview wees uit dat 45,0 procent van degenen die werkten in de eerste maand na detentie in staat waren dezelfde baan te behouden tot ten minste de zesde maand na detentie.

Voor degenen die in de eerste maand na detentie in loondienst werkten, hebben we informatie over drie additionele werkkenmerken. Ten eerste meten we voor hen baanstabieliteit niet alleen aan de hand van *baanbehoud*, maar gaan we ook na of respondenten na hun detentie *terugkeren naar hun vorige werkgever*: ‘Was uw baan in de eerste maand na detentie dezelfde als de baan die u had vlak voor uw detentie?’ Hierop antwoordde 38,8 procent bevestigend. Het tweede werkkenmerk heeft te maken met werkintensiteit. Personen die aangaven wekelijks meer dan 32 uur in loondienst te werken, kregen een 1 op de variabele *fulltime werk* (69,4 procent). Tot slot is beroepsniveau gebaseerd op functienaam. Respondenten is een beroepscode toegekend volgens de Standaardberoepenclassificatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (Westerman, 2010). Deze beroepencodes zijn omgezet naar vijf algemene beroepsniveaus (elementair, lager, middelbaar, hoger en wetenschappelijk) en vervolgens naar een dichotome variabele. Personen die zijn ingedeeld in een van de laatste twee beroepsniveaus beschouwen wij als werkzaam in een *hoger beroepsniveau* (17,4 procent).

Controlevariabelen

Om het effect van werk op recidive vast te kunnen stellen, controleren we voor een verscheidenheid aan kenmerken betreffende de situatie voor, tijdens en na detentie, die samenhangen met zowel werk als recidive. Tabel 2 geeft een overzicht van deze 33 kenmerken.

We hebben informatie over sociodemografische kenmerken, sociale bindingen, de werksituatie vlak voor detentie, algemene maten voor arbeidsmarktparticipatie sinds het verlaten van voltijds dagonderwijs en leefstijl. Daarnaast controleren we voor de werkmotivatie van gedetineerden. Deze geeft de gemiddelde score weer op een negental Likert-stellingen met een 5-puntsschaal betreffende werkmotivatie (o.a. ‘Iedereen die kan werken behoort ook te werken’; Cronbach’s $\alpha=0,67$). Ook beschikken we over informatie betreffende de criminele voorgeschiedenis en het delict dat geleid heeft tot voorlopige hechtenis, zoals geregistreerd door de Justitiële Documentatiedienst.

7 Baanbehoud is gebaseerd op een vraag die gesteld is aan personen die werkten in de zesde maand na detentie: ‘In welk jaar en welke maand bent u met deze baan/uw bedrijf begonnen?’ Enkel degenen die aangaven te hebben gewerkt in de eerste maand na detentie en op de zojuist genoemde vraag antwoordden dat ze direct na vrijlating – of al in de periode voor detentie – werkten in hun huidige baan, kregen de waarde 1 toegekend. Als extra conditie is gesteld dat men maar in één baan heeft gewerkt sinds vrijlating (‘Hoeveel banen heeft u in totaal gehad na uw detentie, inclusief uw huidige baan?’).

Wat betreft de kenmerken gedurende de detentieperiode onderzoeken we de detentieduur en of de gedetineerden een cursus of opleiding hebben gevolgd gedurende het verblijf in detentie.

Over de periode na detentie weten we op basis van de eerdergenoemde kalendermethode of iemand in minimaal een van de zes maanden een partner (samenwonend of getrouwd) of een vaste verblijfplaats had. Ook kunnen we op dezelfde manier nagaan of ex-gedetineerden minimaal een maand overmatig drugs (elke dag van de week) of alcohol (elke dag meer dan vijf glazen) gebruikten. Daarnaast weten we of men gedurende het eerste halfjaar na detentie contact had met de reclassering, over een identiteitsbewijs beschikte, schulden had of een uitkering ontving.

Tabel 2: Beschrijvende statistieken covariaten voor, tijdens en na detentie

	N	Gemid.	Med.	SD	Min.	Max.
<i>Kenmerken voor detentie</i>						
Leeftijd	842	31,07	31,07	10,93	18	65
Tweede generatie allochtoon	842	0,33			0	1
Hoger opleidingsniveau ^a	842	0,39			0	1
Partner	842	0,45			0	1
Kind(eren)	842	0,37			0	1
Werksituatie voor detentie	841					
Niet participierend		0,23			0	1
Werkloos		0,38			0	1
Loondienst		0,27			0	1
Zelfstandige		0,12			0	1
Loon voor detentie	842	1.228,50	0,00	5.734,60	0	100.000
Duur langste baan sinds schoolverlaten (jaren)	766	4,40	2,92	5,46	0	45
Duur werkloosheid sinds schoolverlaten (jaren)	837	3,90	1,00	6,80	0	47
Overmatig alcoholgebruik (bijna elke dag >5 glazen)	839	0,12			0	1
Overmatig drugsgebruik (bijna elke dag)	839	0,30			0	1
Geen vaste verblijfplaats	842	0,09			0	1
Werkmotivatie ^b	776	3,51	3,44	0,51	1,00	4,89
Aantal eerdere veroordelingen	841	7,61	4,00	8,94	0	92
Aantal eerdere gevangenisstraffen	841	3,39	1,00	6,65	0	81
Leeftijd eerste arrestatie	840	19,61	17,14	7,90	11,74	65,30
Type delict (uitgangsdelict)	818				1	3
Geweld		44,50			0	1
Vermogen		33,25			0	1

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

Tabel 2: (Vervolg)

	N	Gemid.	Med.	SD	Min.	Max.
Anders		22,25			0	1
<i>Kenmerken detentie</i>						
Detentieduur	842	155,62	114,50	129,10	1	661
Cursus/opleiding in detentie	841	0,24			0	1
<i>Kenmerken na detentie</i>						
Partner	767	0,25			0	1
Overmatig alcoholgebruik (bijna elke dag >5 glazen)	776	0,10			0	1
Overmatig drugsgebruik (bijna elke dag)	775	0,23			0	1
Contact met reclassering	834	2,55	3,00	1,34	1	4
Identiteitsbewijs	829	0,86			0	1
Schulden	831	0,60			0	1
Vaste verblijfplaats	770	0,12			0	1
Inkomen uit uitkering	842	0,42			0	1

^a Tot de hogere opleidingscategorie behoren diegenen die minimaal een mbo-, havo- of vwo-diploma hebben.

^b Gemiddelde score op negen stellingen (1=zeer oneens; 5=zeer eens).

Methode

Deze studie geeft inzicht in de samenhang tussen werk en werkkenmerken enerzijds en recidive anderzijds. Eerst presenteren we de bivariate samenhang aan de hand van odds ratio's (tabel 3). Vervolgens onderzoeken we of deze samenhang blijft bestaan wanneer we controleren voor verschillen tussen personen. De geringe grootte van de onderzoeksgroep (n=842), met name wanneer we deze beperken tot werkende ex-gedetineerden (n=250) en ex-gedetineerden in loondienst (n=160), heeft als gevolg dat niet alle 33 covariaten tegelijkertijd in de analyses kunnen worden opgenomen. Er zou dan door 'overfitting' sprake kunnen zijn van verkeerde voorspellingen (o.a. Groenewold, 2013). Om het aantal covariaten te reduceren hebben we drie logistische regressieanalyses uitgevoerd voor de recidivematen, een voor elk samenhangend blok aan covariaten: (a) kenmerken voor detentie, (b) kenmerken gedurende detentie en (c) kenmerken na detentie. Deze invoering in blokken neemt de onderlinge samenhang tussen covariaten beter in acht (zie o.a. Mustaine & Tewksbury, 1998). Vervolgens zijn enkel de kenmerken die significant correleerden met de recidivemaat ($\alpha < 0,10$) samen met de werkkenmerken opgenomen in het eindmodel (zie Appendix A).

Resultaten

Bivariate samenhang tussen werk(kenmerken) en recidive

We zagen in tabel 1 dat ongeveer 30 procent van de ex-gedetineerden werkt in de eerste maand na detentie. Ook zagen we dat 34 procent binnen zes maanden geregistreerd wordt voor een delict, terwijl slechts 22 procent een delict rapporteert. Tabel 3 geeft informatie over de samenhang tussen werk en werkkenmerken enerzijds en recidivekansen anderzijds. Gebaseerd op de geregistreerde recidive pleegt 27,6 procent van de werkende ex-gedetineerden na hun vertrek uit detentie opnieuw een delict. Dit risico is significant lager dan het risico voor niet-werkende ex-gedetineerden (37,0 procent; $OR=0,69$). Het verschil in gerapporteerde recidive is kleiner (18,4 versus 24,2 procent), maar wijst eveneens uit dat werkenden een kleiner recidiverisico hebben dan niet-werkenden ($OR=0,71$).

Het recidiverisico lijkt ook afhankelijk te zijn van het soort baan. We zien dat personen die erin slagen dezelfde baan te behouden een beduidend lager geregistreerd recidiverisico (17,6 versus 35,2 procent; $OR=0,39$) en gerapporteerd recidiverisico hebben (10,5 versus 25,0 procent; $OR=0,35$). Zelfstandigen en personen in loondienst verschillen niet in de kans op recidive wanneer dat gebaseerd is op registratiegegevens. Werken in loondienst hangt echter samen met een relatief hoger gerapporteerd recidiverisico ($OR=2,48$).

Ex-gedetineerden die terugkeren naar hun vorige werkgever plegen significant minder vaak een delict dan ex-gedetineerden die na hun vertrek uit detentie bij een nieuwe werkgever beginnen. Deze samenhang wordt gevonden voor zowel geregistreerde als zelfgerapporteerde recidive ($OR=0,30$; $OR=0,33$). Daarnaast recidiveren ex-gedetineerden met een baan van een hoger niveau minder vaak dan ex-gedetineerden met een baan van een laag niveau (12 versus 28 procent voor geregistreerde recidive; 12 versus 25 procent voor gerapporteerde recidive). Deze samenhang is echter, mogelijk mede door het relatief kleine aantal personen met een hoger beroepsniveau (17,4 procent), minder significant dan de indicatoren voor baanstabieleit. Het aantal arbeidsuren hangt niet significant samen met het recidiverisico.

Multivariate samenhang tussen werk(kenmerken) en recidive

In tabel 4 geven we de resultaten weer van de zes eindmodellen, betreffende (a) het effect van werk, (b) het effect van werkkenmerken voor werkenden en (c) het effect van werkkenmerken voor personen in loondienst op zowel het geregistreerde recidiverisico als het gerapporteerde recidiverisico. Deze multivariate analyses laten zien in hoeverre de besproken bivariate relaties blijven bestaan wanneer rekening wordt gehouden met overige voorspellers van recidive, alsook met de selectie van gedetineerden met bepaalde kenmerken in werk(kenmerken).

Na deze controle verdwijnt het beschermende effect van werk op het geregistreerde recidiverisico. Werkende en niet-werkende ex-gedetineerden verschillen niet langer in het geregistreerde recidiverisico. Tegengesteld aan onze verwach-

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

Tabel 3: Odds ratio's werk(kenmerken) en recidive

	N	Categorie	Geregistreeerde recidive %	OR	Gerapporteerde recidive %	OR
<i>Allen (N=842)</i>						
Werkszaam in eerste maand na detentie	824	Nee	37,00	0,69**	24,20	0,71*
		Ja	27,60		18,40	
<i>Werkenden in eerste maand na detentie (N=250)</i>						
In loondienst (vs. zelfstandige)	234	Zelfstandige	28,40	0,87	10,10	2,48**
		In loondienst	25,50		21,90	
<i>Baan behouden gedurende 6 maanden</i>						
Personen in loondienst in eerste maand na detentie (N=160)	160	Nee	35,20	0,39***	25,00	0,35***
		Ja	17,60		10,50	
<i>Baan behouden gedurende 6 maanden</i>						
Teruggekeerd naar vorige werkgever	160	Nee	33,30	0,32**	28,30	0,34***
		Ja	13,80		11,90	
<i>Fulltime werk</i>						
Hoger beroepsniveau	155	Nee	34,10	0,30***	28,60	0,33**
		Ja	13,30		11,70	
<i>Fulltime werk</i>						
Fulltime werk	160	Nee	29,50	0,74	19,00	1,27
		Ja	23,80		22,90	
<i>Hoger beroepsniveau</i>						
Hoger beroepsniveau	155	Nee	28,40	0,34*	25,00	0,39
		Ja	12,00		11,50	

* $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$

Tabel 4: Odds ratio's werk(kenmerken) en recidive, gecontroleerd voor kenmerken voor, tijdens en na detentie

	Geregistreeerde recidive ^a		Gerapporteerde recidive ^b	
	OR	exp (s.e.)	OR	exp (s.e.)
<i>Allen (N=842)</i>				
Werkzaam in eerste maand	1,06	1,22	1,51*	1,28
<i>Werkenden in eerste maand na detentie (N=250)</i>				
In loondienst (vs. zelfstandige)	0,52	1,53	2,26	1,88
Baan behouden tijdens follow-up	0,46*	1,50	0,86	1,65
<i>Personen in loondienst in eerste maand na detentie (N=160)</i>				
Baan behouden tijdens follow-up	0,97	1,77	1,02	1,95
Teruggekeerd naar vorige werkgever	0,26**	1,81	0,78	2,21
Fulltime werk	0,69	1,65	1,79	1,79
Hoger beroepsniveau	0,27	2,25	0,48	2,21

* p<0,10; ** p<0,05

^a In de logistische regressieanalyses op geregistreeerde recidive is gecontroleerd voor partner, duur werkloosheid, aantal eerdere veroordelingen, eerder in detentie, type delict, detentieduur, cursus/opleiding in detentie, overmatig alcoholgebruik, geen vaste verblijfplaats (zie Appendix A).

^b In de logistische regressieanalyses op gerapporteerde recidive is gecontroleerd voor leeftijd, etniciteit, partner, werksituatie voor detentie, overmatig alcoholgebruik, aantal eerdere veroordelingen, eerder in detentie, type delict, detentieduur, overmatig alcohol of drugsgebruik na detentie, geen vaste verblijfplaats na detentie (zie Appendix A).

ting vinden we bovendien dat werkende ex-gedetineerden vaker een delict rapporteren in de zes maanden na hun vertrek uit detentie dan niet-werkende ex-gedetineerden (OR=1,51).

Vervolgens kijken we naar het effect van werkkenmerken onder werkende ex-gedetineerden. Het soort werk (in loondienst of als zelfstandig ondernemer) hangt in deze multivariate analyses niet significant samen met een van beide recidiverisico's. Het beschermende effect van baanbehoud blijft ook na controle overeind staan, maar enkel wat betreft de geregistreeerde recidivemaat (OR=0,46).

De laatste modellen in tabel 4 laten de effecten zien van werkkenmerken op recidive voor personen in loondienst. Werkkenmerken hebben na controle geen invloed op de gerapporteerde recidive. Het geregistreeerde recidiverisico blijkt wel samen te hangen met een indicator van baanstabieliteit; herstel van een eerder dienstverband verkleint deze recidivekans (OR=0,26). Het aantal werkuren, het beroepsniveau en baanbehoud hangen niet (meer) significant samen met het recidiverisico.

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

Sensitiviteitsanalyse

Op basis van observatiedata kan nooit met absolute zekerheid gesteld worden dat het geschatte effect van werk een *causale* weergave is van diens effect op recidive. We weten immers niet of we rekening houden met alle verschillen tussen personen die het effect van werk op recidive kunnen beïnvloeden. Desalniettemin zijn we in staat om te controleren voor een uniek brede reeks aan observeerbare verschillen tussen personen. Enige bias die veroorzaakt wordt door observeerbare verschillen tussen personen kan worden uitgeschakeld aan de hand van ‘propensity scores’ (Rosenbaum, 2002; Rosenbaum & Rubin, 1983).

Om de betrouwbaarheid van onze bevindingen te bestuderen, analyseerden we het effect van werk(kenmerken) op recidive ook aan de hand van ‘propensity score weighing’. In deze sensitiviteitsanalyses waren we in staat om, preciezer dan in de voorgaande analyses, rekening te houden met de selectie van bepaalde personen in werk(kenmerken). We schatten voor alle individuen de ‘propensity’ op werk aan de hand van een logistische regressieanalyse. In deze context is de *propensity score* de conditionele waarschijnlijkheid om werkzaam versus werkloos te zijn in de eerste maand na detentie, gegeven de 33 covariaten. Vervolgens gebruiken we deze *propensity score* als wegingsfactor. De verdelingen van kenmerken tussen niet-werkende en werkende ex-gedetineerden worden dan gelijk gehouden, waardoor een directe vergelijking tussen beide groepen in recidiverisico mogelijk wordt (Groenewold, 2013). Een vergelijkbare methode hanteerden we voor elk van de werkkenmerken.

De resultaten van deze sensitiviteitsanalyse bevestigen de eerdergenoemde resultaten. Werk lijkt geen beschermend effect te hebben op recidive. Daarentegen verlagen met name de indicatoren voor baanstabiliteit het risico op recidive (beide maten).⁸

Discussie

De huidige studie onderzocht of een snelle transitie naar een baan kan werken als een ‘turning point’ onder Nederlandse ex-gedetineerden. Eerder onderzoek laat zien dat een aanzienlijk deel van hen al kort na vrijlating zal recidiveren (Wartna e.a., 2011). We onderzochten de verwachte beschermende functie van een baan en diens kenmerken voor een grote groep ex-gedetineerden (n=842), die wij volgden gedurende die cruciale periode direct na vrijlating. We controleerden voor de invloed van een groot aantal factoren betreffende de periode voor, tijdens en na detentie op de werk-recidiverelatie. Ook gaven we een actueel inzicht in deze relatie buiten de Amerikaanse context en baseerden we recidive niet alleen op geregistreerde gegevens, maar ook op de rapportage van ex-gedetineerden.

De eerste bevinding van deze studie is dat enkel het hebben van werk niet lijkt te zorgen voor een afname in crimineel gedrag onder ex-gedetineerden. Werk heeft

8 Deze resultaten zijn op te vragen bij de eerste auteur.

geen effect op geregistreeerde recidive en lijkt zelfs voor een toename in gerapporteerde recidive te zorgen.

Deze bevinding lijkt onverwacht. Tot op heden is onderzoek naar het beschermende effect van werk onder ex-gedetineerden echter schaars. Bovendien kan er geen eenduidige conclusie worden getrokken over de rol van werk met betrekking tot recidiverisico's op basis van het kleine aantal studies dat deze relatie wél onderzocht onder deze groep. Eerdere studies die zich baseren op geregistreeerde criminaliteitscijfers bevestigden de beschermende invloed van werk (Berg & Huebner, 2011; Skardhamer & Telle, 2012), maar onderzoek dat zich baseerde op gerapporteerde criminaliteitscijfers vond hier geen bewijs voor (Horney e.a., 1995; Visher e.a., 2008). Een mogelijke verklaring voor het verschil in bevindingen is dat werk in de huidige studie, evenals in de laatstgenoemde onderzoeken, is gebaseerd op interviewdata. Hierdoor kan werk ook een informele, niet-geregistreeerde baan inhouden, zoals 'zwart' werk. Wellicht zijn banen in de informele arbeidsmarkt minder in staat ex-gedetineerden op het rechte pad te houden dan formele banen. In de huidige studie is het niet mogelijk de geldigheid van deze verklaring te onderzoeken. Vervolgonderzoek zal moeten uitwijzen of informele banen inderdaad een ander effect hebben op recidiverisico's dan formele banen.

Met de bevinding dat werk juist zorgt voor een kleine toename in het gerapporteerde recidiverisico, sluiten we aan bij een eerdere studie die gebaseerd is op gerapporteerde data (Horney e.a., 1995). Horney en collega's speculeerden dat het plegen van vermogensdelicten op de werkplaats de hogere recidivekans onder werkenden zou kunnen verklaren. Een alternatieve verklaring zou kunnen zijn dat niet-werkende ex-gedetineerden, meer dan werkende ex-gedetineerden, kenmerken bezitten die gerelateerd zijn aan de onderrapportage van crimineel gedrag. Een vergelijking van de twee recidivebronnen tussen werkenden en niet-werkenden liet zien dat er bij werkenden inderdaad iets minder sprake lijkt te zijn van onderrapportage (de geregistreeerde recidivekans is 28 procent en de gerapporteerde recidivekans 18 procent) dan bij niet-werkenden (de geregistreeerde recidivekans is 37 procent en de gerapporteerde recidivekans 24 procent). Verder onderzoek is nodig om na te gaan welke mechanismen ten grondslag liggen aan de hogere (gerapporteerde) recidivecijfers onder werkende ex-gedetineerden.

De tweede bevinding van deze studie is dat bepaalde werkkenmerken wél kunnen zorgen voor een afname in crimineel gedrag. Het behouden van een baan gedurende de onderzoeksperiode verlaagt het geregistreeerde recidiverisico onder werkenden. Onze bevindingen komen deels overeen met de studies van Sampson en Laub (1990; 1993). Zij lieten zien dat gerapporteerde baanstabiele kans op zowel geregistreeerde als gerapporteerde recidive verkleint (zie ook Verbruggen e.a., 2012). Voor personen in loondienst blijkt met name het terugkeren naar de vorige werkgever de geregistreeerde recidivekans aanzienlijk te verminderen. Hiermee sluiten we aan bij eerder onderzoek, waarin werd geïmpliceerd dat oude werkgevers een belangrijke rol spelen in het re-integratieproces (o.a. Martin & Webster, 1971; Soothill, 1974; Visher e.a., 2011), maar geen hard empirisch

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

bewijs kon worden geleverd voor de prevalentie van dit verschijnsel en diens beschermende invloed bij de ontwikkeling van toekomstig crimineel gedrag.

Met deze bevinding dat niet zozeer werk, maar vooral de stabiliteit van een baan een beschermende invloed heeft, vinden we ondersteuning voor de informele socialecontroletheorie van Sampson en Laub (1990), waarin gesteld wordt dat sterke, stabiele banden met conventionele anderen, individuen kunnen weerhouden van crimineel gedrag. Baanbehoud maakt het aangaan en opbouwen van nieuwe conventionele sociale bindingen mogelijk, en door terug te keren naar een vorige werkgever lijken ex-gedetineerden erin te slagen om dergelijke bindingen te herstellen. Een aanbeveling voor toekomstig onderzoek is om niet alleen aandacht te besteden aan objectieve maten voor baanstabiliteit, maar daarnaast ook zicht te krijgen op de rol van subjectieve maten (bijvoorbeeld de gepercipieerde binding met de werkgever en collega's). Gezien de beschermende invloed van het herstel van een eerder dienstverband op recidive is het ook wenselijk om meer gedetailleerd inzicht te krijgen in deze 'nieuwe' indicator van baanstabiliteit. Onze bevinding laat zien dat een baan die personen er voorafgaand aan detentie niet van heeft kunnen weerhouden om crimineel gedrag te plegen (deze personen belandden immers in detentie ondanks dat ze die baan hadden), na detentie wél een beschermende invloed kan hebben. Een specifieke aanbeveling is om meer zicht te krijgen op verklaringen waarom de terugkeer naar een oude werkgever een beschermend effect heeft. Een mogelijke verklaring is het gebrek van een relatie tussen het werk en het gepleegde delict. Daarnaast kan de beschermende functie van een stabiele baan afhankelijk zijn van de aanwezigheid van verbeterde omstandigheden op andere levensdomeinen na detentie.

Een derde bevinding is dat de twee recidivematen tot verschillende conclusies leiden betreffende het effect van werk(kenmerken). Zo lijkt het beschermende effect van de baanstabiliteitsindicatoren enkel te gelden voor het geregistreerde recidiverisico. Een publicatie van Hindelang e.a. (1979) biedt een mogelijke verklaring voor het verschil. Zij stelden dat de twee recidivematen andersoortig crimineel gedrag representeren. Gerapporteerde recidivecijfers zouden meer gebaseerd zijn op minder ernstige delicten, terwijl geregistreerde recidivecijfers juist de ernstigere delicten vatten (zie ook Thornberry & Krohn, 2000). In de huidige studie maken we geen onderscheid naar type delict en kunnen we dus niet nagaan of de verschillen in effecten veroorzaakt worden door het andersoortige crimineel gedrag dat zij zouden meten. In dat geval zou een stabiele baan leiden tot een afname in ernstige delicten, maar werknemers er niet van weerhouden minder ernstige delicten te plegen. Vervolgonderzoek zou de geldigheid van deze verklaring kunnen toetsen door uitkomsten uit te splitsen naar verschillende soorten crimineel gedrag.

Een opmerkelijke bevinding was dat 22 procent van de ex-gedetineerden recidive rapporteerde, terwijl 34 procent geregistreerd werd voor een nieuw feit. Eerder onderzoek onder delinquenten liet al zien dat beide bronnen leidden tot verschillende uitkomsten wat betreft crimineel gedrag (o.a. Farrington e.a., 2003). Dikwijls lijkt het gerapporteerde recidiverisico dan echter juist hoger te zijn dan het

geregistreerde recidiverisico. Verder onderzoek is nodig om na te gaan in hoeverre de ex-gedetineerden uit de huidige studie niet eerlijk rapporteerden over hun criminele gedrag. Wellicht dat onder deze relatief ernstige dadergroep meer sprake is van onderrapportage (bijvoorbeeld als gevolg van een sterkere mate van sociale wenselijkheid of middelengebruik) dan onder de eerder onderzochte groepen. In meer algemene zin maakt het verschil in gevonden recidiverisico's, zeker in combinatie met onze bevinding dat de keuze van bron bepalend kan zijn voor conclusies over de onderzochte relaties, duidelijk dat onderzoek naar de overeenkomsten en verschillen in de twee recidivebronnen (datatriangulatie) wenselijk is.

De huidige studie kent een aantal beperkingen waaraan aandacht moet worden besteed in vervolgonderzoek. Ten eerste merken we op dat op basis van observatiedata nooit met absolute zekerheid gesteld kan worden dat geschatte effecten een weergave zijn van de causale effecten. We weten immers niet of we rekening houden met alle verschillen tussen personen die het effect van werk op recidive kunnen beïnvloeden (zie ook Bushway e.a., 2007). In deze studie beschikten we echter over een groot aantal controlevariabelen. Bovendien wees een sensitiviteitsanalyse de robuustheid van bevindingen uit. Ook maakten we gebruik van longitudinale data op maandniveau, die beter dan veel andere datasets geschikt zijn voor het in kaart brengen van de temporele ordening van gedrag.

Een tweede tekortkoming is dat we het effect van de werksituatie in de eerste maand onderzochten op de recidivesituatie in de eerste zes maanden. Hoewel we hiermee aansloten bij eerder onderzoek (Berg & Huebner, 2011; Visher e.a., 2008), is een suggestie voor vervolgonderzoek om de robuustheid van onze bevindingen na te gaan in een meer dynamische analyse en gebruik te maken van een langere onderzoeksperiode. In ons onderzoek kunnen bepaalde typen werk, zoals het terugkeren naar de eerdere werkgever of toegewezen banen (in de context van reclasseringstoezicht), oververtegenwoordigd zijn. Het is onduidelijk of en in hoeverre deze mogelijke oververtegenwoordiging zou leiden tot andere conclusies.⁹ Een meer dynamische meting is wenselijk om een completer beeld te krijgen van de werkactiviteiten van ex-gedetineerden en de robuustheid van de gevonden effecten van werk(kenmerken) op recidiverisico's te onderzoeken.

Een derde tekortkoming van de huidige studie is de relatief korte follow-upperiode van zes maanden. We kunnen daardoor geen uitspraken doen over het effect van werk(kenmerken) op de langere termijn en over het verloop van de werk- en criminele carrières van de ex-gedetineerden. Met name gezien het door deze studie aangetoonde belang van baanstabiliteit voor de afname van crimineel gedrag, is een aanbeveling voor vervolgonderzoek om de werk-recidiverelatie te onderzoeken over een langere onderzoeksperiode.

9 Waar degenen die terug kunnen keren naar de vorige werkgever wellicht relatief meer tevreden zijn over hun werksituatie dan personen die terechtkomen in nieuwe banen, zijn degenen die een baan toegewezen hebben gekregen wellicht over het algemeen minder tevreden.

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

Overzichtsstudies naar het effect van werktoeleiding laten veelal zien dat werk het criminele gedrag van daders niet verandert (Visher e.a., 2005). Deze banen zouden niet de gewenste beschermende invloed hebben, omdat ze dikwijls van tijdelijke duur en lage kwaliteit zijn (Uggen, 1999; 2000). Deze studie impliceert dat niet zozeer begeleiding naar *een* baan of naar een baan van *hoger niveau*, maar begeleiding naar een *stabiele* baan crimineel gedrag zou kunnen verminderen.

Literatuur

- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30, 47-88.
- Apel, R., Bushway, S., Brame, R., Haviland, A.M., Nagin, D.S. & Paternoster, R. (2007). Unpacking the relationship between adolescent employment and antisocial behavior: a matched samples comparison. *Criminology*, 45, 67-97.
- Bachman, J.G. & Schulenberg, J. (1993). How part-time work intensity relates to drug-use, problem behavior, time use, and satisfaction among high-school seniors: are these consequences or merely correlates? *Developmental Psychology*, 29, 220-235.
- Becker, G. (1968). Crime and punishment: an economic approach. *Journal of Political Economy*, 76, 169-217.
- Berg, M.T. & Huebner, B. (2011). Reentry and the ties that bind: an examination of social ties, employment, and recidivism. *Justice Quarterly*, 28, 382-410.
- Boone, M. 2011. Judicial rehabilitation in the Netherlands: Balancing between safety and privacy. *European Journal of Probation*, 3, 63-78.
- Bushway, S., Johnson, B. & Slocum, L.A. (2007). Is the magic still there? The use of Heckman two-step correction for selection bias in criminology. *Journal of Quantitative Criminology*, 23, 151-178.
- Cohen, L.E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: a routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588-608.
- Dirkzwager, A.J.E., Nieuwebeerta, P. & Fiselier, J.P.S. (2009). Onbedoelde gevolgen van vrijheidsstraffen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51, 21-41.
- Farrington, D.P., Jolliffe, D., Hawkins, J.D., Catalano, R.F., Hill, K.G. & Kosterman, R. (2003). Comparing delinquency careers in court records and self-reports. *Criminology*, 41, 933-958.
- Geest, V.R. van der, Bijleveld, C.J.H. & Blokland, A.A.J. (2011). The effects of employment on longitudinal trajectories of offending: a follow-up of high risk youth from 18 to 32 years of age. *Criminology*, 49, 1195-1234.
- Gottfredson, M. & Hirschi, T. (1990). *General theory of crime*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Graffam, J., Shinkfield, A.J. & Hardcastle, L. (2008). The perceived employability of ex-prisoners and offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 52, 673-685.
- Groenewold, R.H.H. (2013). 'Propensity scores' in observationeel onderzoek. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 157, 1-7.
- Hagan, J., Gillis, A.R. & Simpson, J. (1985). The class structure of gender and delinquency: toward a power-control theory of common delinquent behavior. *American Journal of Sociology*, 90, 1151-1178.

- Hindelang, M.J., Hirschi, T. & Weis, J.G. (1979). Correlates of delinquency: the illusion of discrepancy between self-report and official measures. *American Sociological Review*, 44, 995-1014.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Horney, J.D., Osgood, W. & Marshall, I. (1995). Criminal careers in the short-term: intra-individual variability in crime and its relation to local life circumstances. *American Sociological Review*, 60, 655-673.
- Huiras, J., Uggen, C. & McMorris, B. (2000). Career jobs, survival jobs, and employee deviance: a social investment model of workplace misconduct. *Sociological Quarterly*, 41, 245-263.
- Lageson, S. & Uggen, C. (2013). How work affects crime and crime affects work over the life course. In: C.L. Gibson & M.D. Krohm (eds.). *Handbook of life course criminology: emerging trends and directions for future research*. New York: Springer, 201-212.
- Laub, J.H. & Sampson, R.J. (1993). Turning points in the life course: why change matters to the study of crime. *Criminology*, 31, 301-325.
- Laub, J.H. & Sampson, R.J. (2003). *Shared beginnings, divergent lives: delinquent boys to age 70*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Linckens, P. & Loeff, J. de (2013). *Gevangeniswezen in getal 2008-2012*. Dienst Justitiële Inlichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Martin, J. & Webster, D. (1971). *The social consequences of conviction*. London: Heinemann Educational.
- Merton, R.K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3, 672-682.
- Miller, J. (2013). Individual offending, routine activities, and activity settings: revisiting the routine activity theory of general deviance. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 50, 390-416.
- Mustaine, E.E. & Tewksbury, R. (1998). Predicting risks of larceny theft victimization: a routine activity analysis using refined lifestyle measures. *Criminology*, 36, 829-858.
- Noordhuizen, S. & Weijters, G. (2012). *Derde naming van de monitor nazorg ex-gedetineerden* (Cahier 2012-13). Den Haag: WODC.
- Pager, D. (2003). The mark of a criminal record. *American Journal of Sociology*, 108, 937-975.
- Piquero, A.R., Brame, R., Mazerolle, P. & Haapanen, R. (2002). Crime in emerging adulthood. *Criminology*, 40, 137-169.
- Raphael, S. (2011). Incarceration and prisoner reentry in the United States. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 635, 192-215.
- Rosenbaum, P.R. (2002). *Observational studies*. New York: Springer.
- Rosenbaum, P.R. & Rubin, D.B. (1983). The central role of the propensity score in observational studies for causal effects. *Biometrika*, 70, 41-55.
- Rosmalen, M.V. van, Kalidien, S.N. & Heer-de Lange, N.D. (2012). *Criminaliteit en rechts-handhaving 2011: ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Sampson, R.J. & Laub, J.H. (1990). Crime and deviance over the life course: the salience of adult social bonds. *American Sociological Review*, 55, 609-627.
- Sampson, R.J. & Laub, J.H. (1993). *Crime in the making: pathways and turning points through life*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Skardhamer, T. & Telle, K. (2012). Post-release employment and recidivism in Norway. *Journal of Quantitative Criminology*, 28, 629-649.
- Soothill, K. (1974). *The prisoner's release: a study of the employment of ex-prisoners*. London: G. Allen & Unwin.
- Staff, J. & Uggen, C. (2003). The fruits of good work: early work experiences and adolescent deviance. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 40, 263-290.

Anke Ramakers, Paul Nieuwebeerta, Johan van Wilsem, Anja Dirkzwager & Joni Reef

- Thornberry, T.P. & Krohn, M.D. (2000). The self-report method for measuring delinquency and crime. *Criminal Justice*, 4, 33-83.
- Uggen, C. (1999). Ex-offenders and the conformist alternative: a job quality model of work and crime. *Social Problems*, 46, 127-151.
- Uggen, C. (2000). Work as a turning point in the life course of criminals: a duration model of age, employment, and recidivism. *American Sociological Review*, 65, 529-546.
- Uggen, C. & Wakefield, S. (2008). What have we learned from longitudinal studies of work and crime? In: A. Liberman (ed.). *The long view of crime: a synthesis of longitudinal research*. New York: Springer, 191-219.
- Verbruggen, J., Blokland, A.A.J. & Geest, V.R. van der (2012). Effects of employment and unemployment on serious offending in a high-risk sample of men and women from ages 18 to 32 in the Netherlands. *British Journal of Criminology*, 52, 845-869.
- Visher, C. & Travis, J. (2011). Life on the outside: returning home after incarceration. *The Prison Journal*, 91, 102-119.
- Visher, C., Debus-Sherrill, S.A. & Yahner, J. (2008). *Employment after prison: a longitudinal study of releasees in three states*. Washington D.C.: Urban Institute, Justice Policy Center.
- Visher, C., Debus-Sherrill, S. & Yahner, J. (2011). Employment after prison: a longitudinal study of former prisoners. *Justice Quarterly*, 28, 698-718.
- Visher, C., Winterfield, L. & Coggeshall, M. (2005). Ex-offender employment programs and recidivism: a meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 1, 295-315.
- Wadsworth, T. (2006). The meaning of work: conceptualizing the deterrent effect of employment on crime among young adults. *Sociological Perspectives*, 49, 343-368.
- Wartna, B.S.J., Tollenaar, N., Blom, M., Alma, S.M., Bregman, I.M., Essers, A.A.M. & Straalen, E.K. van (2011). *Recidivism report 2002-2008. Trends in the reconviction rate of Dutch offenders* (Factsheet 2011-5a). Den Haag: WODC.
- Westerman, S. (2010). *Standaard Beroepenclassificatie 2010*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS].
- Western, B. (2006). *Punishment and inequality in America*. New York: Russell Sage Foundation.

Appendix A.

Logistische regressies geregistreerde en gerapporteerde recidive

	Geregistreerde recidive		Gerapporteerde recidive	
	OR	exp (s.e.)	OR	exp (s.e.)
<i>Kenmerken voor detentie</i>				
Leeftijd	0,98	1,02	0,93****	1,02
Tweede generatie allochtoon	1,29	1,21	0,68*	1,24
Medium/hoger opleidingsniveau	1,09	1,20	1,30	1,23
Partner	0,67**	1,20	0,58***	1,23
Kind(eren)	0,82	1,23	1,23	1,26
Non-participant	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Werkloos	0,78	1,26	1,06	1,27

(Vervolg)

	Geregistreeerde recidive		Gerapporteerde recidive	
	OR	exp (s.e.)	OR	exp (s.e.)
In loondienst	0,82	1,30	0,48***	1,37
Zelfstandige ondernemer	0,94	1,43	0,64	1,60
Nettomaandloon	1,00	1,00	1,00	1,00
Duur langste baan sinds schoolverlaten	1,00	1,03	0,98	1,04
Duur werkloosheid sinds schoolverlaten	1,02***	1,01	1,01	1,01
Overmatig alcoholgebruik	1,49	1,31	2,10***	1,32
Overmatig drugsgebruik	1,04	1,21	1,50*	1,23
Geen vaste verblijfplaats	1,59	1,34	0,74	1,36
Werkmotivatie	0,86	1,18	0,88	1,19
Aantal eerdere veroordelingen	1,05****	1,02	1,03**	1,02
Eerder in detentie	2,19****	1,25	2,10****	1,28
Leeftijd eerste arrestatie	0,98	1,02	1,02	1,02
Gewelddelict	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Vermogensdelict	1,53**	1,23	1,90***	1,26
Anders/missend	1,04	1,27	1,32	1,30
<i>Kenmerken detentie</i>				
Detentieduur	1,00**	1,00	1,00*	1,00
Cursus/opleiding gevolgd in detentie	0,67*	1,23	0,96	1,24
<i>Kenmerken na detentie</i>				
Partner	0,86	1,21	0,86	1,25
Overmatig alcoholgebruik	2,17****	1,30	2,70****	1,31
Overmatig drugsgebruik	1,14	1,22	2,93****	1,22
Geen vaste verblijfplaats	2,03***	1,29	2,21****	1,29
Missende waarde op kalender	1,59	1,33	1,15	2,20
Contact met reclassering	1,00	1,18	0,99	1,22
Identiteitsbewijs	0,78	1,25	0,93	1,30
Schulden	0,91	1,18	1,16	1,21
Inkomen uit uitkering	1,02	1,18	0,80	1,21

* p<0,10; ** p<0,05; *** p<0,01; **** p<0,001; ***** p<0,0001